

УДК 65.01:657:658

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АКТУАРНОГО ОБЛІКУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сатушева Карина Валеріївна, доцент кафедри обліку і бізнес консалтингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація. *Обґрунтовано теоретико-методологічні положення системи формування обліково-аналітичної інформації для управління підприємствами, націленої на задоволення потреб специфічного кола внутрішніх і зовнішніх користувачів.*

Ключові слова: *фінансово-господарська діяльність, підприємство, актуарний облік, управлінські рішення, система управління.*

Сучасна світова економіка характеризується значним зростанням ролі ринку капіталу і його учасників (інвесторів, кредиторів та інших постачальників капіталу) в залученні фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програм розвитку комерційних організацій. Це сприяє висуванню на перший план проблеми збереження і примноження економічного багатства постачальників капіталу, що виражається в економічній вартості здійснених ними вкладень.

Для вирішення даної проблеми менеджер підприємств повинен ставити перед собою цілі створення доданої вартості, генерування майбутніх грошових потоків і збільшення майбутньої вартості організації для акціонерів та інвесторів. Орієнтація корпоративного управління на ці цілі сприяє розвитку потреби в особливій обліково-аналітичній інформації, що дозволяє розраховувати величину створюваної економічної вартості, оцінювати перспективи її зростання, проводити аналіз драйверів економічної вартості, прогнозувати майбутні грошові потоки підприємства. При цьому особливого значення набуло розкриття такої інформації в певному обсязі для існуючих і потенційних постачальників капіталу, оскільки відомості про майбутню діяльність підприємства та перспективи зростання його вартості безпосередньо впливають на оцінку його інвестиційної привабливості та, як наслідок, на можливість залучення інвестицій.

Таким чином, в сучасній економіці сформувалася потреба в обліково-аналітичній інформації для управління процесами створення економічної вартості і зниження невизначеності фінансового майбутнього підприємств. Традиційні системи обліку та аналізу таку інформацію в повному обсязі не надають, тому виникає необхідність в теоретико-методологічній розробці спеціальної системи обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління підприємств.

Багато авторів присвячували свої роботи розвитку і детального опрацювання окремих напрямків і функцій обліково-аналітичних систем, в тому числі бухгалтерського фінансового обліку, бухгалтерського управлінського обліку, фінансової та управлінської звітності, економічного аналізу. Істотний внесок у розвиток теорії та методології бухгалтерського обліку та звітності, в тому числі на основі вимог МСФЗ, внесли А. І. Шигаєва, С. Д. Лучик, В. І. Євдошак, Ю. А. Манащинська, І. В. Годнюк, А. О. Вольська.

В цілому, актуарний облік - це облік, націлений на формування інформації, необхідної існуючим та потенційним інвесторам, позикодавцям і іншим постачальникам капіталу для оцінки створюваної економічної вартості і майбутніх грошових потоків при прийнятті рішень про інвестування, кредитування та інших подібних рішень про вкладення ресурсів в комерційні організації [1].

Вперше використовувати термін «актуарний» і проводити актуарні розрахунки стали страхові організації, які першими зіткнулися з необхідністю оцінювати свою майбутню платоспроможність і майбутні грошові потоки, а також обґрунтовувати довгострокові фінансові взаємини. В даний час у зв'язку зі зміною умов функціонування ринку капіталу більшості комерційних організацій з різних галузей економіки також необхідно вміти формувати і представляти інформацію не тільки про своє сформованому фінансовому

становищі і досягнутих фінансових результатах за звітний (минулий) період, але і про майбутні грошові потоки та перспективи зростання економічної вартості, і, в кінцевому підсумку, вміти оцінювати своє фінансове майбутнє. Тому в даний час необхідність у використанні терміну «актуарний», проведення актуарних розрахунків і формуванні відповідної орієнтованої на майбутнє обліково-аналітичної інформації існує у більшості інших підприємств.

Відповідно до сучасних потреб в обліково-аналітичній інформації в доповнення до існуючих типів статичного і динамічного обліку необхідно виділити актуарний облік в якості нового типу і відповідної стадії обліку. На нашу думку, головною метою актуарного обліку є оцінка створюваної економічної вартості і майбутніх грошових потоків.

Для досягнення поставленої мети в актуарному обліку повинні вирішуватися наступні завдання: - формування фінансової інформації про комерційну організацію, корисної при прийнятті рішень про інвестування, кредитування та інших подібних рішень про вкладення ресурсів у цю організацію; - формування фінансової інформації про комерційну організацію, корисної для прогнозування величини, термінів і ймовірності її майбутніх грошових потоків; - угруповання фінансової інформації про комерційну організацію за категоріями операційної та фінансової діяльності; - формування фінансової інформації про комерційну організацію, корисної для оцінки фінансового ризику, пов'язаного зі структурою фінансування; - формування фінансової інформації про економічні ресурси організації, вимоги на ці ресурси з боку власників, кредиторів, а також про зміни ресурсів і вимог на них.

Основною групою користувачів інформації актуарного обліку є існуючі та потенційні інвестори, кредитори та інші особи, що вступають в якості постачальників капіталу. При цьому інформація актуарного обліку також може бути використана для задоволення певних інформаційних потреб інших груп можливих користувачів (постачальників, працівників організації, покупців і клієнтів, урядових і законодавчих органів, різних некомерційних і громадських організацій, суспільства в цілому) . Розкриття інформації в системі актуарного обліку доцільно проводити відповідно до фундаментальних принци-

пів: релевантності (доречності) і правдивого уявлення, що підсилюють вимогами суттєвості, порівнянності, можливості перевірки, своєчасності, зрозумілості, і принципом - обмеженням по етичності. За принципом раціональності встановлена недостатня конкретність і неоднозначність визначення його змісту (вигод, витрат, адресатів). У зв'язку з цим замість принципу раціональності доцільно застосовувати принцип етичності і обмежувати формування та подання інформації в системі актуарного обліку вимогою дотримання норм етики.

Актуарний облік, як і будь-яка інша діяльність, має власний предмет, об'єкти і специфічний метод наукового пізнання.

Під предметом актуарного обліку необхідно розуміти діяльність підприємства зі створення економічної вартості, генерування і розміщення грошових потоків в процесі управління економічними ресурсами, довіреними їй інвесторами, позикодавця і іншими постачальниками капіталу, формування і задоволення вимог на них.

Виходячи зі специфіки змісту предмета, до складу об'єктів актуарного обліку необхідно відносити як стандартні об'єкти бухгалтерського обліку, так і нові об'єкти. В якості специфічних, нових для облікової практики, об'єктів актуарного обліку доцільно розглядати види операційної та фінансової діяльності, які виділяються за цими видами діяльності категорії грошових потоків і групи активів і зобов'язань, а також показники економічної вартості. Відповідно до діючої практикою операційна діяльність визначається як націлена на створення економічної вартості діяльність з виготовлення та збуту продукції (реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг). Під фінансовою діяльністю розуміється діяльність по залученню і поверненню фінансових ресурсів (власного і позикового капіталу), що здійснюється з метою фінансування операційної діяльності. За цими видами діяльності виділяються операційні і фінансові активи і зобов'язання, чисті операційні та фінансові активи / зобов'язання, економічна вартість чистих операційних активів, чистих фінансових зобов'язань і власного капіталу, грошові потоки з операційної та фінансової діяльності, грошові потоки за операціями з акціонерами і позикодавця, вільні грошові потоки з позиції фінансової та операційної діяльності.

Предмет і об'єкти актуарного обліку вивчаються за допомогою спеціального методу. Під методом актуарного обліку необхідно розуміти сукупність прийомів і способів, за допомогою яких пізнається предмет і досягається мета актуарного обліку. Метод актуарного обліку як одного з типів обліку включає в себе всі елементи методу бухгалтерського обліку (документування та інвентаризацію, оцінку і калькулювання, рахунки і подвійний запис, балансове узагальнення та звітність), проте, у зв'язку зі специфікою досліджуваного предмета, їх зміст суттєво розширюється, при цьому особливе значення надається методам оцінки об'єктів актуарного обліку за справедливою і теперішньою вартістю.

При розгляді можливостей розвитку елементів методу актуарного обліку доцільно виділити новий напрямок актуарного калькулювання (оцінювання) і визначити його як розрахунок економічної вартості власного капіталу (в акціонерних товариствах - справедливої вартості акцій) шляхом вирахування економічної вартості позик і кредитів з економічної вартості активів організації. У актуарному калькулюванні рекомендовано виділяти такі етапи: вибір моделі оцінки вартості, збір вихідних даних, визначення актуарних припущень, підготовка актуарного базису (прогнозної актуарної фінансової звітності), розрахунок економічної вартості

власного капіталу та справедливої вартості акції, підготовка звіту.

В цілому запровадження актуарного обліку розширює можливості обґрунтування управлінських рішень та підвищення ефективності управління в умовах суттєвої мінливості зовнішнього середовища.

Список використаної літератури

1. Годнюк, І. В., Вольська, А. О. Актуарний облік як система оцінки економічної вартості бізнесу. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року). Полтава, 2019. С. 57.
2. Prokopishyna, O., Kozubova, N., Satusheva, K. Accounting and analytical base for management of logistic flows in tourism business. In SHS Web of Conferences. 2019. Vol. 67, p. 03010
3. Шигаев А.І. Концептуальні засади актуарного обліку та звітності / А.І. Шигаев, В.Б. Івашкевич // Аудит і фінансовий аналіз. 2010. № 6. С. 42-54.

Автор

Сатушева Карина Валеріївна, доцент кафедри обліку і бізнес консалтингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Тези доповіді надійшли 15 січня 2020 року.